

seoska i gradska maloljetnička delinkvencija u međimurju

ivan magdalenić

pravni fakultet
sveučilišta u zagrebu,
zagreb, hrvatska

Članak se bavi maloljetničkom delinkvencijom u Međimurju od 1984. do 1993. Uspoređuju se podaci o delinkventima iz sela i grada. Rezultati pokazuju da je seoska maloljetnička delinkvencija rjeđa, ali raznolikija po vrstama kažnjivih djela. Češće od gradske je neplanirana, ali i praćena nasiljem. Gradski su delinkventi u prosjeku mlađi i češće djeluju u većim grupama. Znatno dio maloljetnih delinkvenata, osobito seoskih, obilježava zaostajanje u obrazovanju, niži socioekonomski status i veća zastupljenost patoloških pojava u njihovim obiteljima. Više od 40% delinkvenata (seoskih nešto manje nego gradskih) već su prije bili objekti socijalno-zaštitnih intervencija, od kojih je većina bila opće naravi, a ne specifičnih za tretman delinkvenata. Neke informacije govore o "modernizaciji" seoske maloljetničke delinkvencije, a neka druge pokazuju da seoska sredina donekle još uvijek djeluje kao brana kriminalizaciji mladih.

primljeno studenog 1995.

uvod

—> Prva moderna "ekološka" istraživanja kriminaliteta, koja opseg i strukturu te pojave nastoje dovesti u vezu s karakteristikama prostora u kojemu se ona događa, provedena su dvadesetih godina ovog stoljeća u okvirima "čikaške škole" američkih sociologa.¹⁾ Velika ih se većina, kako u iscrpnim pregledima izvješćuju Singer (1994: 83-94) i, posebno u vezi s maloljetničkom delinkvencijom, Singer i Mikšaj-Todorović (1993: 93-122) te Uzelac (1980: 117-131), bavila pretežno urbanom delinkvencijom, dok

1) Bunjevac i Zvonarević (1981: 7) navode da "začetke ekološkog pristupa izučavanju kriminaliteta nalazimo još u Montesquieuovu djelu 'Duh zakona' (1748)", a da se "prva naučna ispitivanja kriminaliteta koja imaju ekološki karakter pojavljuju ... u 19. stoljeću u radovima A. M. Guerrya i A. Queteleta", dok većina drugih pisaca o ovoj temi povijesne prikaze zadočinie radom C. R. Shawa. "The delinquency area" iz 1924.

su seoska naselja ostala na periferiji interesa kriminologa,²⁾ baš kao što je, s druge strane, delinkventno (pa i u širem smislu devijantno) ponašanje uglavnom ostalo izvan interesa ruralnih sociologa.³⁾

O ruralno-urbanim razlikama u pogledu kriminaliteta u preglednim se radovima iznose uglavnom općenite informacije. Tako Uzelac (1980: 39) spominje rezultate koji "pokazuju daleko veći kriminalitet gradske nego seoske omladine, različitu fenomenologiju (za grad su pretežno karakteristični 'imovinski', a za selo 'seksualni' delikti i sl.)", dok Zvonarević (1989: 641) navodi da u selima ima relativno (ne apsolutno) više nasilničkih djela te paljevina i sličnih radnji, a općenito nižu stopu kriminaliteta u seoskim sredinama objašnjava jačom neformalnom socijalnom kontrolom, manjim razlikama u imovnom stanju te manjim brojem prilika za izvršenje kažnjivih djela u seoskim naseljima.

"Ekološka istraživanja maloljetničkog kriminaliteta u nas su se kasno javila i rijetko provodila" - navode Singer i Mikšaj-Todorović (1993: 96), a većinom su također bila usmjerena prema gradskoj omladini. Jedno od prvih u Hrvatskoj jest ono Singera i suradnika (1980), u kojemu su izdvojeno prikazani podaci za uže područje Zagreba, za područje koje izrazitije gravitira Zagrebu, te za Hrvatsko zagorje. Od mnogih nalaza tog istraživanja navodimo (prema: Uzelac 1980: 54 i dalje) nekoliko zanimljivih za našu temu: u Zagorju (dakle, pretežno ruralnom prostoru) zabilježeno je relativno manje imovinskih i prometnih delikata, a relativno više nasilničkih i "ostalnih" (potonje indicira veću raznovrsnost ruralne delinkvencije; posebno se spominju paljevine), a što se tiče okolnosti izvršenja, u seoskom je području zabilježeno manje suizvršilaca, kao i manje recidivista. Rezultati su, dakle, uglavnom suglasni onome što se navodi u literaturi. Naš se rad također bavi sličnim pitanjima, odnosno analizira podatke koji se odnose na neka obilježja maloljetničke delinkvencije u ruralnome i urbanom prostoru Međimurja.

metodološka napomena

U ovom ćemo članku interpretirati dio rezultata istraživanja "Sociodemografske i fenomenološke karakteristike kriminaliteta maloljetnika na području Županije međimurske".⁴⁾ Informacije su prikupljene standardiziranim upitnikom iz dokumentacije nadležnih službi: podaci o samim maloljetnicima i njihovim obiteljima dobiveni su od Centra za socijalni rad, o

2) U opširnim bibliografijama u Singerovoj "Kriminologiji", "Delinkvenciji mladih" Singera i Lj. Mikšaj-Todorović te u Uzelčevoj disertaciji, među više stotina radova nema ni jednoga koji bi u naslovu sadržavao riječi "selo", "seoska naselja", "ruralna područja" ili slična, i time dao do znanja da se bavi seoskim kriminalitetom kao glavnom temom.

3) U 32 godišta, odnosno 126 brojeva časopisa "Sociologija sela" objavljen je samo jedan članak koji se bavi devijantnim ponašanjem, a i taj pod prilično "benignim" naslovom: "Jedan oblik društvene nediscipline na selu", E. Dilića i S. Tatarca, u broju 9 iz 1965. Niti opsežni dvotomni priručnik istog naslova, "Sociologija sela" S. Šuvara (1988), ne sadržava nikakve sustavne informacije o tom obliku društvenog ponašanja.

4) Autori: S. Uzelac, M. Singer i I. Magdalenić (1995), izdanje Fakulteta za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu i Visoke policijske škole MUP-a RH. Korištenje podataka odobrio je koordinator istraživanja dr. M. Singer, na čemu mu autor ovog članka zahvaljuje. U odnosu na izvorni, ovaj je tekst s jedne strane znatno skraćen, a s druge sadržava neke ruralno-sociološke napomene kojih u izvornome radu nema.

njihovu kažnjivom djelovanju od državnog odvjetništva, a o poduzetim kaznenim mjerama, odnosno drugim sudskim odlukama, od suda za maloljetnike. Analizom su obuhvaćeni samo maloljetnici kojima je nepobitno dokazano da su od početka 1984. do kraja 1993. doista počinili kažnjivo djelo za koje su osumnjičeni. Prilikom obrade, upravo s namjerom komparativne analize seoske i gradske delinkvencije, rezultati su razvrstani i s obzirom na vrstu naselja gdje je maloljetni delinkvent imao stalno boravište u vrijeme izvršenja kažnjivog djela.

Kao reprezentant "urbane maloljetničke delinkvencije" u Međimurju izdvojen je Čakovec - jedino pravo gradsko naselje u Županiji,⁵⁾ a što se tiče sela valja naglasiti da su u ovom radu iz analize ispušteni podaci za maloljetnike iz onih naselja u kojima prema popisu 1991. najmanje 10% stanovništva čine pripadnici romske narodnosti.⁶⁾ Po drugim obilježjima (npr. veličina, struktura stanovništva i sl.) seoska naselja u obradi rezultata nisu razvrstana, ali su u izvornom tekstu studije opširno prikazana glavna socijalno-demografska i gospodarska obilježja sveg prostora Međimurske županije.⁷⁾

učestalost i struktura maloljetničke delinkvencije

Kriminološke analize obično započinju informacijama o broju kažnjivih djela na nekom prostoru, ili o broju njihovih počinitelja. Naš je interes u prvom redu usmjeren prema počiniteljima. Od kažnjivih djela analizirat ćemo samo strukturu "glavnih", tj. onih koja su - ako je počinitelj optužen za više njih - bila na prvome mjestu u optužnici.

5) Prema popisu 1991. Čakovec je imao 15.999 stanovnika, odnosno 13,3% ukupnog stanovništva Međimurja (za usporedbu, u Zagrebu je u isto vrijeme živjelo 14,8% ukupnog stanovništva Hrvatske). Doduše, prema propisu koji je tada važio, status "gradskog naselja" (a on se dobivao "proglašenjem") pored Čakovca u Međimurju su imala i naselja Kotoriba, Mursko Središće i Prelog. Međutim, još ranije, kad je tadašnji Republički zavod za statistiku naselja razvrstavao po socijalnodemografskom (a ne "zakonskom") kriteriju na gradska, mješovita i seoska (zadnji podaci obrađeni na taj način datiraju iz popisa stanovništva 1971), karakteristike gradskog naselja imali su samo Čakovec i Nedelišće, dok su tri kasnija "grada" bila kategorizirana kao mješovita naselja. I 1991. je Nedelišće po broju stanovnika (4.535) bilo drugo naselje u Međimurju, ali ono ni po institucijama koje u njemu djeluju ni po urbanističkim kriterijima ipak nije "pravi grad". Ovdje još valja dodati da se termin "grad Čakovec" u ovome tekstu odnosi samo na naselje, a ne na istoimenu upravnu jedinicu ("gradsku općinu").

6) Razlog za isključivanje tih naselja jest činjenica što je stopa kriminaliteta maloljetnih Roma enormno (15-20 puta!) viša od županijskog prosjeka, a gotovo svi oni žive u seoskim naseljima pa bi slika odnosa ruralne i urbane maloljetničke delinkvencije u Međimurju bila iskrivljena. O tome, kao i o nepouzdanosti službenih podataka o broju Roma, autor ovog teksta pisao je, osim u izvornoj studiji, u članku "Romska komponenta maloljetničke delinkvencije u Županiji međimurskoj" (u tisku). Budući da u izvornim podacima nije registrirana nacionalna pripadnost delinkvenata, "romska komponenta" zahvaćena je preko podataka za naselja u kojima su Romi inače najzastupljeniji. To su sela Kuršanec (39,7% Roma u ukupnom stanovništvu), Držimurec (29,8%), Trnovac (27,9%), Pribislavec (11,0%) i Orehovica (10,1%). Prosječni udio Roma u stanovništvu tih naselja, prema službenim podacima državne statistike, iznosi 19,8%, u čitavoj županiji 1,6%, a u svim seoskim naseljima 1,8% (u samom gradu Čakovcu službeno je registrirana samo jedna osoba romske nacionalnosti). Gledajući s druge strane, u tim je naseljima 1991. živjelo ukupno 76,2% svih međimurskih Roma. Izdvajanjem tih naselja iz ukupnih podataka udio Čakovca u stanovništvu "ostatka Međimurja" raste na 14,2%.

7) O tome je autor ovog članka objavio dva rada u "Sociologiji sela", god. 32(1994), br. 1-2 i 3-4.

U tablici 1 osim apsolutnog broja registriranih delinkvenata i njihova rasporeda s obzirom na vrstu naselja stalnog boravka, navodimo i procjenu stope kriminaliteta, tj. postotak registriranih prekršitelja zakona u odnosu na ukupan broj stanovnika iste dobi. Pri tome valja naglasiti da nisu dostupni podaci o broju maloljetnika u kazneno-pravnom značenju riječi, tj. osoba u dobi od navršenih 14 do 18 godina života, jer su u publikacijama Državnog zavoda za statistiku podaci o starosnoj strukturi stanovništva po županijama grupirani u petogodišnje kohorte (0-4, 5-9, 10-14 itd.), tako da je procjena stope kriminaliteta izvedena s obzirom na broj muškaraca u dobi od 15 do navršenih 19 godina. Time je stopa umjetno smanjena za oko 20%, jer delinkventi pokrivaju četverogodišnji dobn raspon, a podaci o stanovništvu petogodišnji. Iz podataka o broju stanovnika žene smo izostavili zato što rezultati istraživanja nisu razvrstani po spolu, a notorna je činjenica da djevojaka među maloljetnim prekršiteljima zakona i apsolutno i relativno ima veoma malo.⁸⁾

Tablica 1

Muško stanovništvo Međimurja u dobi 15-19 godina (1991) i maloljetni delinkventi (1984-1993)

	Ukupno		Delinkventi		Stopa kriminaliteta
	br.	%	br.	%	
Selo	3.737	85,8	278	80,8	0,7
Grad	616	14,2	66	19,2	1,1
Ukupno	4.353	100,0	344	100,0	0,8

HI-kvadrat = 7,80; Ck = 0,06; SS = 1; P < 0,01

Izvor podataka o stanovništvu: Stanovništvo prema spolu i starosti 1991. (1994), Zagreb: Državni zavod za statistiku (Dokumentacija 882)

Napomena: Budući da za "izvanpopisne" godine nema ni procjene o dobnjoj strukturi stanovništva, a podaci o delinkventima pokrivaju 10-godišnje razdoblje, stopa kriminaliteta zapravo predstavlja jednu desetinu postotnog udjela delinkvenata u muškom stanovništvu naznačene dobi godine 1991.

Kako vidimo, već tablica 1 potvrđuje osnovnu (implicitnu) hipotezu našeg rada: iako razlika između stopa kriminaliteta za međimurska seoska naselja i grad Čakovec nije osobito velika, ona je statistički značajna, što znači da je opravdano razlikovati "urbanu" i "ruralnu" komponentu maloljetničke delinkvencije na tom području, barem kad je riječ o njezinoj rasprostranjenosti. Što se tiče "zajedničke" stope (0,8), ona je jednaka prosječnoj za Hrvatsku (izračunatoj na isti način, ali za razdoblje 1983-1992).⁹⁾

Kako smo već spomenuli, cjelovita slika kriminaliteta na nekom području mora sadržavati i informacije o strukturi kažnjivih djela. Podsjećamo da je u našem slučaju riječ o 344 delinkventa, dok je broj delikata mnogo

8) Od svih optuženih maloljetnih osoba u Hrvatskoj (7.632) od 1988-1993. žena je bilo svega 4,4% (334), a od svih osuđenih (5.042) bilo ih je 5,0% (253). Izvor: "Maloljetni počinitelji kaznenih djela, optuženja i osude 1993." Zagreb: Državni zavod za statistiku (Dokumentacija 934): 7 i 27.

9) Usput spominjemo da je "prava" međimurska stopa maloljetničkog kriminaliteta, dakle ona koja uključuje i Rome, za oko 20% viša od državnog prosjeka.

veći. O tome nešto poslije, a na ovome mjestu (tablica 2) pozabavit ćemo se samo strukturom glavnih djela.

Tablica 2

Struktura glavnih kažnjivih djela maloljetnih delinkvenata

		a	b	c	d	e	f	g	h	uk.
Selo	N	124	87	24	8	12	5	5	13	278
	%	44,6	31,3	8,6	2,9	4,3	1,8	1,8	4,7	100,0
Grad	N	29	27	5	4	-	-	1	-	66
	%	43,9	40,9	7,6	6,1	0,0	0,0	1,5	0,0	100,0
Ukupno	N	153	114	29	12	12	5	6	13	344
	%	44,5	33,1	8,4	3,5	3,5	1,5	1,7	3,8	100,0

HI-kvadrat = 9,46; Ck = 0,25; SS = 5; P > 0,05 < 0,10

Objašnjenja: a = krađa i sitna krađa
 b = teška krađa, razbojništvo i razbojnička krađa
 c = oštećenje tuđe stvari
 d = proizvodnja i promet opojnih droga
 e = ugrožavanje javnog prometa
 f = djela protiv života i tijela
 g = oduzimanje vozila na motorni pogon
 h = ostala kažnjiva djela

Napomena: Budući da se zbog malog broja nekih djela HI-kvadrat za cijelu tablicu ne može korektno izračunati, stupci "f", "g" i "h" sažeti su u jedan.

Za ukupnu učestalost pojedinih kažnjivih djela možemo reći da je vrlo slična podacima dobivenim u brojnim dosadašnjim istraživanjima (o kojima najpotpunije izvješćuju Singer i Mikšaj-Todorović, 1993): na imovinske delikte (zbroy stupaca "a" i "b", uz još nekoliko "ostalnih djela protiv imovine", uključenih u stupac "h") otpada oko 80% ukupnog broja, a unutar njih najčešće su obične i teške krađe (sitne krađe čine manjinu u stupcu "a", dok se u stupcu "b" krije svega nekoliko djela razbojništva i razbojničkih krađa). Nešto zastupljeniju pojedinačnu skupinu čine i djela pravno kvalificirana kao "oštećenje tuđe stvari" (stupac "c"), dok na sva ostala otpada ukupno 14%. Među njima pažnju zaslužuje jedna relativno nova kvalifikacija: neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga (stupac "d"). "Globalna razlika" u strukturi djela što su ih počinili maloljetnici iz sela i grada tek je na granici statističke značajnosti, a i to zahvaljujući samo većoj raznolikosti delinkventnog ponašanja seoske mladeži - ugrožavanju javnog prometa (od kojih je devet pravno kvalificirano kao "teško ugrožavanje") i drugim djelima koja se, pojedinačno gledajući, pojavljuju rjeđe. Naime, razlike u stupcima "a" i "b" (ukupno više krađa, osobito teških, kod urbanih delinkvenata) nisu statistički značajne pa ih valja interpretirati samo kao indicije. Ukupan broj prijavljenih zbog proizvodnje i prometa opojnih droga suviše je mali za korektno testiranje statističke značajnosti. U vezi s djelom "ugrožavanje javnog prometa" podsjećamo da je pred 15-20 godina to bio tipično urbani maloljetnički delikt. Naš podatak, a bit će takvih još, između ostaloga upozorava i na globalne promjene u razlikama između seoskih i gradskih naselja, odnosno njihovih žitelja.

Prve informacije o razlikama između seoske i gradske maloljetničke delinkvencije u Međimurju najbolje se mogu opisati kao **manja učestalost**

a veća raznolikost kažnjivih djela maloljetnika koji žive u seoskim naseljima, što je - općenito govoreći - suglasno nalazima drugih istraživanja (osim što se ugrožavanje prometa "preselilo" iz gradske u seosku sredinu), ali odudara od čestog stereotipa da su stanovnici seoskih naselja međusobno sličniji nego "urbaniti".

Na kraju ovih početnih napomena, recimo da se prikazana struktura mahom odnosi na dovršena djela (samo ih je 5,3% ostalo u pokušaju) te da u tom pogledu nema razlika između maloljetnika iz grada i sela. Razlika nema niti glede stjecaja - u obje je skupine stjecaj registriran u otprilike jednoj trećini (35,8%) slučajeva (u 14,5% još jedno djelo, u 10,6% još dva ili tri, a u 10,7% slučajeva više od tri djela u stjecaju). Imovinski se delikti - i u gradu i u selima - najčešće javljaju ne samo kao glavno djelo, nego i kao njegova "pratnja".

neke okolnosti izvršenja

Osim broja i vrste kažnjivih djela, u kriminološkim su analizama važne i različite okolnosti izvršenja djela. Neke od njih upozoravaju na zanimljive i kriminološki važne razlike između ruralnih i urbanih maloljetnih delinkvenata u Medimurju, a po nekima se oni međusobno ne razlikuju.

Sezonske oscilacije kriminalnih aktivnosti u nekim su sredinama i velike i kriminološki važne. Za maloljetničku delinkvenciju u Medimurju to se ne može reći, ali ipak vrijedi spomenuti da je u analiziranom desetgodišnjem razdoblju najviše djela registrirano u svibnju i lipnju, a najmanje od srpnja do listopada, dok su ostali mjeseci otprilike na razini prosjeka. Razlike između delinkvenata iz različitih vrsta naselja nisu statistički značajne, što je vjerojatno zanimljivije kao ruralno-sociološka nego kriminološka informacija, jer govori da su se - barem mladi i delinkventni - stanovnici seoskih naselja "emancipirali" od prirodnih godišnjih ritmova.

Tjedne oscilacije također su male, osim što je ipak vidljivo nešto manje učestalosti nedjeljom,¹⁰⁾ a **dnevne** upozoravaju na predvečernje i večernje sate kao kritične: 36,2% delikata počinjeno je između 17 i 23 sata (dakle, više od trećine djela u četvrtini dana), a najmanje u noćnim i jutarnjim satima (od 23 sata do 8 sati idućeg dana zabilježeno je svega 10,8% od ukupnog broja analiziranih delikata).¹¹⁾ Ni u tom pogledu nema značajnih razlika između delinkvenata iz grada i sela.

Međutim, zanimljive se razlike pojavljuju u analizi **motiva** izvršenja djela te njihova **planiranja**. Iako je "stjecanje protupravne imovinske koristi" najčešći kriminalni motiv obiju maloljetničkih skupina, on je kod Čakovčana znatno učestaliji (86,4%) nego kod seoskih delinkvenata (73,4%). Drugi motiv po učestalosti tipično je mladenački - isticanje, i pojavljuje

- 10) Taj bi podatak bilo zanimljivo usporediti s tjednim oscilacijama kriminaliteta punoljetnih osoba u Medimurju. Možda bi se pokazalo da su stariji delinkventi više vezani uz srijedu - sajmeni dan u Čakovcu, a eventualna bi razlika mogla nešto reći o manjoj vezanosti maloljetnika za "tradiciju"!
- 11) S obzirom na veliku učestalost imovinskih delikata možda i ti podaci govore o "napuštanju tradicije", jer maloljetnici za svoja djela rijetko biraju noć - tradicionalni "*tempus operandi*" seoskih (i drugih sitnih) lobova.

se podjednako često (oko 10,5%) u selu i gradu.¹²⁾ Kod maloljetnika iz grada ostali motivi gotovo da nisu registrirani (samo 3% u kategoriji "razno"), dok se kod onih iz sela pojavljuje motiv osvete (4,7%), a češće nego u Čakovcu i različiti drugi (pojedinačno nerazvrstani) motivi. Spomenute razlike u strukturi kriminalnih motiva statistički su značajne (HI-kvadrat = 22,13; Ck = 0,29; P < 0,01), a opet se mogu interpretirati kao "veća raznolikost" u seoskim sredinama.

Podaci o **planiranju izvršenja** također pokazuju statistički značajne razlike (HI-kvadrat = 10,55; Ck = 0,18; P < 0,05) i to takve koje upućuju na veću težinu maloljetničke delinkvencije u Čakovcu: odluku o izvršenju unaprijed je donijelo 43,9% Čakovčana (30,3% istoga, a 13,6% prethodnog dana ili još prije), dok je izvršenje planiralo 33,1% seoskih delinkvenata (25,5% istog dana, a 7,6% prije).

U logičnome skladu s prethodnima jesu i podaci koji slijede. Iako, naime, nema razlika glede oblika sudjelovanja u izvršenju djela (u obje skupine registrirano je oko 39% izvršitelja, oko 57% suizvršitelja i oko 4% pomažuća), pobliza analiza pokazuje da čakovečki delinkventi relativno znatno češće (HI-kvadrat = 5,72; Ck = 0,15; P < 0,05) djeluju sa tri ili više suizvršitelja (25,8%, prema 15,1% u selima), a rjeđe sami (33,3%, prema 38,8%; razlika do 100% odnosi se na jednog ili dvojicu suizvršitelja). To je svakako nedovoljno da bi se moglo govoriti o postojanju "maloljetničkih bandi" u Čakovcu, ali da se ta pojava bar nazire govori podatak da je 30,3% Čakovčana (prema svega 14,0% delinkvenata iz seoskih naselja) za jednog od suizvršitelja imalo dijete (tj. osobu mlađu od 14 godina), a 59,1% drugog maloljetnika (u seoskim naseljima 45,0%). Objе spomenute razlike statistički su značajne (za sudjelovanje djeteta HI-kvadrat = 13,71; Ck = 0,29; P < 0,01, a za sudjelovanje maloljetnika HI-kvadrat = 5,34; Ck = 0,15; P < 0,05). S druge su strane ruralni delinkventi znatno češće suizvršitelji s punoljetnim osobama - 15,5%, prema svega 3,0% u Čakovcu (HI-kvadrat = 8,23; Ck = 0,22; P < 0,05).

Da je stanje maloljetničkog kriminaliteta u Čakovcu ozbiljnije nego u selima, govori i to da u njemu dosta često "gostuju" delinkventi iz ostalih međimurskih mjesta: od svih analiziranih delikata, u Čakovcu ih je izvršeno 31,8%, u svim ostalim naseljima 63,5%, a izvan Županije 4,7%. I ne samo to, nego su od svih maloljetničkih kažnjivih djela u Čakovcu sami mještani počinili tek 39,4%, dok 25,8% pripada maloljetnicima iz sela sa znatnijim udjelom Roma, a 34,8% onima iz ostalih seoskih naselja. Gledajući iz drugog ugla, od svih "svojih" delikata obuhvaćenih analizom, prekršitelji iz seoskih naselja (onih bez Roma) u Čakovcu su izvršili 19,4%, u svojim ili drugim selima 74,8%, a izvan Županije 5,8%, dok su sami Čakovčani malo "gostovali": od njihovih kažnjivih djela 92,4% izvršeno je u samom gradu, a 7,6% u drugim međimurskim mjestima (izvan zavičaja nisu registrirani).

Informacije koje slijede u jednom smislu mijenjaju dosad prikazano stanje. Riječ je o deliktima (ukupno njih 29) u kojima je došlo (i) do **nasilja**, a oni su zabilježeni samo u selima, i to dvostruko češće u onima bez

12) Spomenimo usput jednu zanimljivost: u naseljima s većom zastupljenošću maloljetnika romske nacionalnosti taj je motiv praktički zanemarljiv: zabilježen je kod svega 3,5% delinkvenata.

Roma, nego tamo gdje Romi čine bar 10% ukupnog stanovništva: u "romskim naseljima" na takva djela otpada 4,2% od svih, a u ostalima 8,3%. Pri tome, za četiri je maloljetnika iz "romskih" naselja zabilježeno da su bili izazvani, što iznosi 80% svih njihovih djela s nasiljem, dok je izazov registriran kod svega 13% maloljetnika iz ostalih naselja. Dakle, kad primjenjuju nasilje, maloljetnici iz "neromskih" mjesta u 87% slučajeva to čine a da ih žrtva nije izazvala. U apsolutnim brojkama riječ je o 20 takvih djela ili 7,2% od svih u tim selima.

U sedam djela u kojima je došlo do nasilja registrirana je alkoholiziranost počinitelja (samo kod maloljetnika iz "neromskih naselja"), u dva alkoholiziranost žrtve (trijezi počinitelji bili su iz "romskih" naselja), u četiri i počinitelji i žrtve (po dva slučaja u "romskim" i "neromskim" naseljima), dok u ostalim slučajevima nasilja alkoholiziranost nije zabilježena.

Dva slučaja nasilja (u "neromskim naseljima") završila su smrću žrtve, 11 teškim i 10 lakim tjelesnim povredama (jednih i drugih znatno više u naseljima bez Roma), dok u ostalima nije bilo posljedica po žrtvu. U 11 slučajeva (sve u naseljima bez Roma) žrtve su bile nepoznate počinitelju, u 10 samo poznanici (takoder "neromska naselja"), a u preostala dva slučaja (u "romskim" naseljima) susjedi ili rođaci.

Opisani slučajevi nasilja, iako relativno malobrojni, mogu - kao i drugi prije spominjani podaci o razlikama između gradske i seoske maloljetničke delinkvencije - poslužiti u najmanju ruku kao još jedno podsjećanje na činjenicu da za ukupnu procjenu društvene opasnosti koju predstavlja maloljetnički kriminal nisu dovoljni samo podaci o njegovoj učestalosti, nego se prava slika može dobiti tek na temelju pobližih analiza.

U takvim analizama posebnu pozornost valja posvetiti i recidivizmu, kriminalnom povratu. Iako recidivizam tek uvjetno, u širem smislu, možemo promatrati kao svojevrsnu "okolnost izvršenja", raspoložive podatke o tome iznijet ćemo na ovome mjestu barem sa dva razloga: prvo, kriminalni je povrat jedan od najvažnijih pokazatelja stupnja nečije kriminaliziranosti pa utoliko i društvene opasnosti od njegova kažnjivog djelovanja (po njemu se slučajni ili prigodni delinkventi razlikuju od delinkvenata iz navike, da "profesionalce" i ne spominjemo), i drugo, ponovljeno kažnjivo djelo uzima se u obzir prilikom donošenja sudske odluke, odnosno izricanja sankcije, o čemu će biti govora u nastavku.

Kad je riječ o maloljetnim delinkventima u Medimurju, podaci govore da je od Čakovčana gotovo svaki peti (18,7%) bio evidentiran kao počinitelj kažnjivog djela već kao dijete, tj. prije navršene 14. godine života, a od seoskih delinkvenata tek svaki deseti (9,7%). Ti su podaci u skladu sa prije spominjanom zastupljenošću djece kao suučesnika u kažnjivim djelima, što znači da dio njih samo nastavlja kriminalno ponašanje započeto u dječjoj dobi. S druge strane, onih koji su prvi put evidentirani nakon 14. godine života (ali ne za djelo zbog kojeg su ušli u ovu analizu) ima 19,8% među seoskim i 13,6% među gradskim delinkventima iz našeg uzorka.¹³⁾

13) Neki su maloljetnici registrirani kao delinkventi i prije i nakon 14. godine života, tako da se dva podatka o ranijoj evidentiranosti ne mogu zbrajati.

kazneno-pravna reakcija

Ranije kaznene prijave protiv nekih maloljetnika bile su odbačene (zato što su još bili djeca u kazneno-pravnom značenju riječi, ili iz drugih razloga), kod nekih je postupak obustavljen (najčešće zbog oportuniteta, o čemu će kasnije biti govora), tako da su neke sankcije već izrečene protiv samo 13,4% maloljetnika iz našeg uzorka, što je premalo da bi razlika u njihovoj strukturi (vidi tablicu 3) bila statistički značajna.

Tablica 3

Ranije sankcije (u %) izrečene maloljetnicima

	Nikakve	Ukor	PBIN	Zavodske	Ukupno
Selo	85,6	4,7	6,8	2,9	100,0
Grad	91,0	1,5	4,5	3,0	100,0
Ukupno	86,6	4,1	6,4	2,9	100,0

HI-kvadrat = 1,91; Ck = 0,07; SS = 3; P > 0,10

Napomena: Stupac PBIN ("pojačana briga i nadzor") uključuje sve izvanzavodske sankcije osim ukora, a stupac "zavodske" uključuje upućivanje u odgojni zavod i dom za preodgoj.

Kakva je bila odluka suda u slučajevima maloljetnika iz našeg uzorka? Sudski postupak protiv maloljetnika specifičan je između ostalog i po tome što ga sudsko vijeće može obustaviti zbog svrsishodnosti, tj. "i u slučaju kad ustanovi da je zaista počinio krivično djelo, ali da nije svrsishodno izreći maloljetniku niti kaznu ni odgojnu mjeru" (Hirjan i Singer 1991: 455). Kako pokazuje tablica 4, u praksi suđenja međimurskim maloljetnim delinkventima takva se odluka donosi u svakom trećem slučaju za one sa sela, a tek u svakom petom za "građane".¹⁴⁾ I struktura izrečenih sankcija prilično je različita: sudski ukor češće se izriče maloljetnicima iz seoskih naselja, a druge izvanzavodske mjere, i one najteže - zavodske, Čakovčanima (pobliži podaci o vrstama sankcija navedeni su u napomeni ispod tablice).

Tablica 4

Odluka suda (u %) u slučajevima maloljetnika

	Obustava	Ukor	PBIN	Zavodske	Ukupno
Selo	35,5	33,2	20,0	11,3	100,0
Grad	18,3	25,0	33,3	23,4	100,0
Ukupno	32,3	31,7	22,5	13,5	100,0

HI-kvadrat = 13,94; Ck = 0,20; SS = 3; P < 0,01

Napomena: U kategoriju "PBIN" uključena su dva upućivanja u disciplinski centar uz PBIN (oba maloljetnicima iz grada), 44 PBIN bez posebnih obveza (35 "S" i 9 "G") i 27 PBIN s posebnim obvezama (18 "S" i 9 "G"), a u kategoriju "zavodske mjere" jedna mjera stacionarnog boravka u disciplinskom centru ("S"), 16 upućivanja u odgojnu ustanovu (po 8 "G" i "S"), 22 u dom za preodgoj (19 "G" i 3 "S"), tri upućivanja u posebnu odgojnu ustanovu ("G") te dva maloljetnička zatvora ("S").

14) Hirjan i Singer (1991: 455) navode da sudska vijeća za maloljetnike sve učestalije primjenjuju zakonsku odredbu o obustavi postupka zbog oportuniteta, odnosno da je u razdoblju od 1969. do 1975. njezina učestalost rasla gotovo dvostruko brže od porasta same maloljetničke delinkvencije. Dodaju da razlog tome može biti i sumnja u efikasnost izrečenih sankcija.

Dakako, struktura izrečenih mjera u vezi je sa strukturom i obilježjima kažnjivog djelovanja, o čemu smo već govorili, a također i s karakterističama ličnosti počinitelja, o čemu govorimo u nastavku.

neke osobine ličnosti i obiteljske situacije

U analizama etiologije maloljetničke delinkvencije posebno važno mjesto ima upoznavanje osobina ličnosti i ponašanja prijestupnika, kao i njihovih obiteljskih prilika. I za potrebe ove analize prikupljeni su o tome odgovarajući podaci, od kojih najprije navodimo (tablica 5) informacije o dobi maloljetnika u vrijeme izvršenja djela, i to grupirane u kategorije mladih (14 i 15 godina) i starijih (16 i 17 godina).

Tablica 5

Mladi i stariji maloljetni delinkventi (u %)

	Mladi	Stariji	Ukupno
Selo	41,7	58,3	100,0
Grad	57,6	42,4	100,0
Ukupno	44,8	55,2	100,0

HI-kvadrat = 5,41; Ck = 0,12; SS = 1; P < 0,05

Statistički značajna razlika u tablici 5 podsjeća na ranije spomenute podatke da u Čakovcu ima relativno više delinkvenata koji su prvi put evidentirani još kao djeca, pa kao maloljetnici samo nastavljaju kriminalnu "karijeru", a to je u pravilu osnova i za pesimističniju prognozu o njihovoj budućnosti.¹⁵⁾

Što se tiče drugih ispitanih osobina ličnosti i ponašanja, zabilježeno je malo statistički značajnih razlika između delinkvenata iz sela i grada, a i odstupanja od podataka koji se navode u literaturi najčešće su beznačajna. Na iznimke ćemo upozoriti poslije, a ovdje navodimo da su **epilepsija** i **mucanje** ustanovljeni samo u dvojice maloljetnika iz seoskih naselja, **kronična bolest** u 1,8% svih delinkvenata, **neuroze** u 3,3%, **agresivnost** (kao crta ličnosti, koja se ne mora nužno iskazati u ponašanju) u 10,9%, **prekomjerno konzumiranje alkohola** u 9,2%, a **konzumiranje opojnih droga** samo u dvojice iz Čakovca i jednog iz seoskog naselja.

Jedina "čisto psihološka" iznimka (statistički značajna) jest **mentalna retardacija**, koja je ustanovljena u 9,1% delinkvenata iz Čakovca i 4,3% iz seoskih naselja.

Ostale razlike koje opisuju ličnost i ponašanje zapravo više govore o obiteljskim i ukupnim socijalnim prilikama: **skitnja** je registrirana u 33,4% maloljetnika iz Čakovca, **prosjačenje** u 3,0%, a **druženje s asocijalnim osobama** u 35,5%, dok isti postoci za ostale iznose 34,6, 16,9 i 29,2 (dvije potonje razlike statistički su značajne). Što se tiče **bjezanja od kuće** (re-

15) U literaturi se često navodi da raniji početak delinkventne aktivnosti uključuje i veću opasnost kasnijeg delinkventnog ponašanja. Tako M. Bajer i S. Kljaić (1990) navode da je 53% dječaka (mlađih od 14 godina) registriranih zbog kažnjivih djela nastavilo vršiti takva djela i kasnije, od čega nešto više od polovine samo u maloljetničkoj dobi, nešto manje od toga i u doba punoljetstva, a neki su se ponovno "aktivirali" tek kao punoljetni.

gistrirano u 13,7% maloljetnika) i **iz odgojne ustanove** (7,0%), razlike nisu statistički značajne.

Prethodne napomene upravo su pogodne kao prijelaz od "psiholoških" ka "socijalnim" varijablama povezanim s maloljetničkom delinkvencijom. O tome, a osobito o obiteljskim prilikama, provedeno je i u nas na desetke istraživanja pa su njihovi rezultati bar na općoj razini dobro poznati. Zato će glavna svrha naše analize u nastavku biti da otkrijemo eventualne razlike između međimurske i "općepoznate" situacije te između maloljetnih delinkvenata iz međimurskih sela i jedinoga međimorskog grada.

Istraživanja su već odavno opovrgla dosta često laičko mišljenje da maloljetni delinkventi najčešće dolaze iz necjelovitih obitelji. Točno je, naime, da se delinkventi od nedelinkvenata razlikuju samo po **relativno** većem udjelu necjelovitih obitelji, ali najviše njih također živi s oba roditelja. To potvrđuju i međimurski podaci. Dapače, u tom pogledu nema razlike između maloljetnih delinkvenata iz Čakovca i onih iz drugih naselja: s **oba roditelja živi ih gotovo dvije trećine** (63,1%), samo s majkom 17,9%, samo s ocem 3,9%, s nekim drugim 12,7% (nešto češće u selima nego u gradu), 1,4% u vrijeme izvršenja djela živjelo je u nekoj ustanovi, a 1% sami.

Prema daljnjim podacima, **81,2% maloljetnih delinkvenata ima živa oba roditelja**, 11,9% samo majku, 5,3% samo oca, a 1,6% nema ni jednog živog roditelja. Jedino se po podatku o živu ocu (samom ili uz majku) podaci donekle razlikuju: živog oca ima 95,5% Čakovčana i 88,8% maloljetnika iz seoskih naselja.

Slično govore i podaci o tome s kim su **živjeli prije**: 87,3% samo u roditeljskoj kući, 10,2% djelomično, a 2,5% samo izvan roditeljske kuće. Razlika nema ni u pogledu **bračnosti**: u braku svojih roditelja rođeno je 87,9% maloljetnih delinkvenata iz grada i sela (a to, usput rečeno, potpuno odgovara udjelu bračne djece u ukupnom broju poroda u Međimurju zadnjih godina).

Od ukupnog međimorskog prosjeka (koji uključuje i nedelinkvente) ne odudaraju znatnije ni podaci o **razvodu roditeljskog braka**: iz razvedenih brakova dolazi okruglo 10% delinkvenata, dok je kod ostalih koji nisu s oba živa roditelja riječ o faktičnoj, a ne formalnoj rastavljenosti (otprilike polovina takvih roditeljskih odvajanja - podjednako u gradu i na selima - nastupila je prije i poslije sedme godine života maloljetnika iz našeg uzorka).

Preostale razlike zapravo govore o općenitim razlikama između seoskih i gradskih obitelji, ili točnije domaćinstava: oko 15% maloljetnika živi s jednom ili dvije osobe, a sa pet ili više osoba u domaćinstvu živi 20% Čakovčana i 37% maloljetnika iz seoskih naselja (razlika do 100% odnosi se na one koji žive sa tri ili četiri osobe, uz 1% onih koji žive sami; razlika u broju najvećih domaćinstava statistički je značajna: HI -kvadrat = 7,19; C_k = 0,20; $P < 0,01$). Slične su i razlike u broju braće i sestara: dok je u Čakovcu registrirano 12% jedinaca i 26% maloljetnika sa troje ili više braće i sestara, za ostala naselja odgovarajući postoci iznose 7 i 38 (razlika do 100% odnosi se na maloljetnika s jednim ili dvoje braće ili sestara).

Sažeto bismo mogli reći da je struktura obitelji maloljetnih delinkvenata u Međimurju uvelike slična prosječnoj hrvatskoj slici dobivenoj u mnogim

istraživanjima, a razlike u odnosu na medimurski prosjek (koji uključuje i nedelinkvente) manje su nego što se često pretpostavlja na temelju predrasuda.

U nastavku ćemo, međutim, pokazati da su razlike mnogo veće kad je riječ o **socioekonomskom statusu**. Prikaz započinjemo podacima o školskoj spremi, kvalifikaciji i zaposlenosti roditelja (tablica 6).

Tablica 6

Školska sprema, kvalifikacija i zaposlenost roditelja (u %) maloljetnih delinkvenata

	Selo	Grad	Ukupno	HI-kv.
Viša ili visoka sprema				
otac	2,9	9,1	4,1	0,05
majka		zajedno sa SSS		
Srednja sprema				
otac	12,5	33,3	16,6	0,01
majka	10,8	38,0	16,6	0,01
Niža stručna sprema i osnovna škola				
otac	41,7	39,4	40,6	ne
majka	43,6	37,8	42,4	ne
Nezavršena osnovna škola				
otac	42,9	18,2	38,7	0,01
majka	45,6	24,2	41,0	0,01
Službenik				
otac	5,2	18,7	7,3	0,01
majka	5,0	19,8	7,7	0,01
KV ili VKV radnik				
otac	18,8	41,9	23,7	0,01
majka	6,7	24,2	10,2	0,01
PKV radnik				
otac	22,6	15,2	21,3	ne
majka	13,3	12,1	13,1	ne
NKV radnik				
otac	53,4	24,2	47,7	0,01
majka	75,0	43,9	69,0	0,01
Zaposlenost				
otac	59,3	78,8	63,1	0,05
majka	30,6	19,7	28,5	ne
Radili u inozemstvu				
otac	32,0	16,6	29,1	0,05
majka	21,2	3,0	17,7	0,01
Roditelji poljoprivrednici	25,9	3,0	21,5	0,01

Napomene:

1. HI = podatak o značajnosti razlike
2. Iz podataka o očevima isključeni su podaci za maloljetnike čiji su očevi nepoznati (u selima oko 4%, u gradu oko 1,5%)

Opazaju se očekivane razlike: roditelji maloljetnika iz Čakovca obrazovani su, viših kvalifikacija i češće zaposleni. Usporedba s ukupnim stanjem obrazovanosti u Medimurju¹⁶⁾ pokazuje da je obrazovna struktura roditelja

16) O tome opširnije vidi u članku autora ovog teksta, "Županija medimurska: osnovna sociodemografska obilježja" (1994).

maloljetnih delinkvenata niža od prosjeka, a to je u skladu i s nalazima većine drugih istraživanja. Sukladno tome, niska je i njihova kvalifikacijska struktura. Valja primijetiti i veoma visok postotak roditelja (osobito kad je riječ o majkama seoskih delinkvenata) koji su neko vrijeme proveli na radu i inozemstvu. Ti su postoci osjetno viši od ukupnih podataka za stanovništvo Međimurja, inače poznatog po velikoj radnoj emigraciji.

Svojevrsni sažetak svih informacija predstavljaju podaci o **ekonomskom statusu obitelji** (tablica 7), koje vjerojatno treba tumačiti samo u lokalnom (županijskom), a ne u širem kontekstu. Iako razlike u cjelini nisu statistički značajne, valja upozoriti na veću polariziranost obitelji u seoskim naseljima: u njima je više od prosjeka dobrostojećih, ali i onih čije je stanje opisano kao "jako loše".

Tablica 7

Ekonomsko stanje obitelji (u %) maloljetnih delinkvenata

	Selo	Grad	Ukupno
Iznad prosjeka	8,3	4,5	7,6
Prosječno	38,1	47,0	39,8
Slabo	15,5	21,2	16,6
Jako loše	38,1	27,3	36,0

HI-kvadrat = 4,76; Ck = 0,19; SS = 3; P > 0,10

Na kraju ovih napomena o socioekonomskom statusu spomenimo da preko 95% seoskih obitelji stanuje u vlastitim kućama, dok je u Čakovcu stanje sljedeće: okruglo 41% obitelji također ima vlastitu kuću, blizu polovine ima (tj. imala je prije početka otkupa stanova) stanarsko pravo, a 11% obitelji imale su podstanarski status (što je za međimursku situaciju prilično visok postotak).

patološke pojave u obitelji

Mnoga su istraživanja pokazala da su poremećeni odnosi i patološke pojave u obitelji snažan generator maloljetničke delinkvencije, znatno snažniji od kvantitativne necjelovitosti. O stanju u Međimurju govori tablica 8, u kojoj možemo vidjeti da su seoske i gradske obitelji s maloljetnim delinkventima međusobno "više slične nego različite", ali i to da sve statistički značajne razlike osim jedne, govore o većoj učestalosti patoloških pojava u seoskim obiteljima. No, valja ponovo reći da je ovdje riječ samo o obiteljima s delinkventima, a kako smo pokazali na početku ovog rada, takvih je obitelji u selima u cjelini uzevši manje nego u gradu.

Tablica 8

Obitelji maloljetnih delinkvenata s patološkim pojavama (u %)

	Selo	Grad	Ukupno	HI-kv.
Poremećeni odnosi bez svađa	26,3	19,7	25,0	ne
"Obične" svađe	1,4	3,0	1,7	ne
Svađe uz fizička razračunavanja	20,9	19,7	20,6	ne
Otac alkoholičar	40,6	39,4	40,4	ne
Majka alkoholičarka	18,3	18,2	18,3	ne

	Selo	Grad	Ukupno	HI-kv.
Drugi član obitelji alkoholičar	19,1	9,1	17,2	0,01
Otac sklon skitnji	12,6	7,6	11,6	ne
Majka sklona skitnji	11,2	3,0	10,2	ne
Otac sklon neradu	20,1	12,1	18,6	0,05
Majka sklona neradu	19,8	10,6	18,0	0,05
Otac sklon promiskuitetu	3,6	3,0	3,5	ne
Majka sklona promiskuitetu	4,0	6,1	4,4	ne
Otac osuđivan za kažnjiva djela	10,1	19,7	11,9	0,05
Majka osuđivana za kažnjiva djela	2,5	6,1	3,2	ne
Drugi član obit. osuđ. za k. djela	12,9	6,1	11,6	0,05
Nema patoloških pojava u obitelji	51,4	57,6	52,6	ne

Napomena: HI = razina značajnosti razlike

Strogo znanstveno govoreći, za potpunu interpretaciju svih podataka iz tablice 8 trebalo bi raspolagati i podacima o učestalosti pojedinih patoloških pojava u obiteljima maloljetnika koji nisu delinkventi. Ipak, to nije apsolutno nužno jer većina navedenih podataka toliko odstupa od "opće-poznatog stanja" (primjerice, "svi znamo" da 40% očeva svih obitelji nisu alkoholičari, da je broj obitelji u kojima odnosi nisu poremećeni veći od polovine, itd.) da se misao o snažnoj povezanosti patoloških pojava u obiteljima i kriminalnog ponašanja njihovih maloljetnih članova nameće "sama od sebe", što je i dokazano mnogim istraživanjima. U ruralno-sociološkom kontekstu zanimljivo je primijetiti da se delinkventno ponašanje mladih članova pojavljuje u onim seoskim obiteljima koje su nešto jače zahvaćene patološkim pojavama nego što je to slučaj u gradu. Je li to dovoljno za zaključak kako u selima osim same "zdrave obitelji" i širi socijalni ambijent djeluje kao brana delinkvenciji (pa "brana popušta" tek uz veći pritisak obiteljske patologije)?

školovanje i rad maloljetnih delinkvenata

Kriminološka i srodna literatura bogata je i istraživanjima o relaciji školskog (ne)uspjeha i maloljetničke delinkvencije. I međimurski podaci govore (tablica 9) da je svaki četvrti maloljetni delinkvent napustio osnovnu školu, a neki je (iz sela bez Roma!) nisu ni pohađali.

Tablica 9

Pohađanje osnovne škole (u %) maloljetnik delinkvenata

	Selo	Grad	Ukupno
Završio	47,2	65,1	50,6
Pohađa	21,2	27,3	22,4
Napustio	29,1	7,6	25,0
Nije pohađao	2,5	-	2,0

HI-kvadrat = 15,88; Ck = 0,34; SS = 3; P < 0,01

Poblizi podaci (koje ovdje ispuštamo radi skraćivanja teksta) govore da su mnogi naši ispitanici ponavljali razred, bježali s nastave i mijenjali škole. S time su u skladu i podaci o nastavku školovanja delinkvenata. U vrijeme kad je delinkvencija registrirana neku je srednju školu pohađalo 31% maloljetnika iz seoskih naselja i 44% Čakovčana: oko 9% ie zabočelo

pa napustilo srednju školu, a ostali je nisu ni započinjali. Od onih koji su prekinuli školovanje, tri četvrtine učinilo je to već u prvom razredu.

Sve informacije o školovanju maloljetnih delinkvenata logično vode prema sumarnom (i sumornom!) podatku (tablica 10): **jedva nešto više od polovine ne pokazuje razlike između kronološke i obrazovne dobi**, tj. toliko ih se nalazi u onoj fazi školovanja koja odgovara njihovoj starosti, dok ostali pokazuju manje ili veće zaostajanje, što osobito vrijedi za maloljetnike iz seoskih naselja.

Tablica 10

Razlika između kronološke i obrazovne dobi (u %) maloljetnih delinkvenata

	Selo	Grad	Ukupno
Nema zaostajanja	55,3	62,2	56,7
Jedna godina	15,5	24,2	17,2
Dvije do tri godine	21,6	13,6	20,0
Četiri godine ili više	7,6	-	6,1

HI-kvadrat = 8,55; Ck = 0,25; SS = 3; P < 0,05

U vezi s podacima iz tablice 10 bilo bi svakako zanimljivo razmotriti razliku između delinkvenata i nedelinkvenata, ali za potonje nemamo usporedivih podataka. No, i bez njih možemo pretpostaviti da je obrazovni hendikep delinkvenata naglašeniji. A što se tiče interpretacije smjera uzročno-posljedičnih veza između obrazovnih poteškoća i maloljetničke delinkvencije, većina autora koji su se time bavili sklona je - uz dužni oprez - zaključiti da školski neuspjeh više potiče maloljetničku delinkvenciju nego što je njezina posljedica. To znači da i pomoć u prevladavanju teškoća u školovanju može djelovati kao prevencija maloljetničkog kriminala.

Na kraju spomenimo, samo najkraće, da dobar dio maloljetnika koji su prekinuli školovanje nije to učinio zato da bi se zaposlio. Naime, podaci kažu da svega 2,3% maloljetnih delinkvenata radi bez prekida, 6,4% radilo je pa prekinulo, a 3,5% nakon prekida ponovo radi (nema razlika između Čakovčana i ostalih). Preostalih 88% nikad nije bilo zaposleno. Ako od onih koji ne polaze školu odbijemo 5-6% zaposlenih (stalno ili s prekidima), dobivamo podatak da znatan broj maloljetnih delinkvenata ništa ne radi, a već bi i sama ta činjenica (kad bismo - što bi bilo neopravdano - zanemarili sve prije navedene podatke) bila dovoljna da objasni velik dio razloga za njihovo delinkventno ponašanje.

socijalno-zaštitne intervencije

Mnoštvo informacija navedenih na prethodnim stranicama jasno govori da većina maloljetnih delinkvenata živi u tako nepovoljnim obiteljskim uvjetima i pokazuje toliko zabrinjavajućih oblika ponašanja (čak ako i zanemarimo samo njihove prijestupe) da im je neophodna društvena pomoć, odnosno usluga stručnoga socijalnog rada. Koliko je takve pomoći bilo i u čemu se ona sastojala? O tome ukratko govorimo u nastavku.

Spomenimo prije svega da je oko 45% ispitanika već ranije (tj. prije nego su počinili djelo temeljem kojeg su uvršteni u naše podatke) bilo eviden-

tirano u Centru za socijalni rad: 53% delinkvenata iz Čakovca i 43% iz ostalih naselja (razlika nije statistički značajna). Od svih ranije evidentiranih 80% bilo je već evidentirano više puta, odnosno i u godini prijestupa i ranije, 15% samo u ranijim godinama, a 5% samo u godini prijestupa. Dakle, znatan dio delinkvenata bio je otprije manje-više poznat službi socijalne skrbi. Štoviše, kako vidimo iz tablice 11, **više od 40% bilo je "objektom" različitih socijalno-zaštitnih intervencija** - osobno ili kao pripadnici obitelji prema kojoj se interveniralo, pri čemu razlike između seoskih i gradskih maloljetnika nisu statistički značajne.

Tablica 11

Socijalno-zaštitne intervencije (u %)

	Selo	Grad	Ukupno
Nije bilo	60,1	53,0	58,7
Prema maloljetniku	5,8	12,1	7,0
Prema članovima obitelji	4,3	4,5	4,4
Prema maloljetniku i članovima obitelji	29,9	30,3	29,9

HI-kvadrat = 3,59; Ck = 0,17; SS = 3; P > 0,10

Uvid u izvorne istraživačke podatke sugerira zaključak da **većina socijalno-zaštitnih intervencija nije bila specifična za tretman maloljetnih delinkvenata, nego je bila "opće naravi"** (stalna ili povremena novčana pomoć i sl.), a one rijetke specifične intervencije najčešće su se odnosile na izdvajanje iz vlastite obitelji, što se, s obzirom na obiteljske prilike u kojima živi većina maloljetnih delinkvenata može smatrati opravdanim. Neki od podataka upućuju i na zaključak da je služba socijalne zaštite nešto češće intervenirala prema maloljetnicima koji su joj "na oku", tj prema onima iz Čakovca, a sažeto bi se moglo reći da je dojam o većoj potrebi za socijalno-zaštitnim intervencijama, osobito onima specifičnim, podacima potvrđen.¹⁷⁾ Međutim, rasprava o mogućnostima službe socijalne zaštite da takve intervencije doista provodi, izlazi iz konteksta naše teme.

zaključne napomene

Rezultati naše analize mogu, vjerujemo, biti zanimljivi s kriminološkog, socijalno-zaštitnog i ruralno-sociološkog stajališta. Kriminološke i socijalno-zaštitne implikacije ukupnih rezultata opširnije su izložene u cjelovitoj studiji, a u ovim ćemo zaključnim napomenama samo rezimirati informacije koje mogu biti ruralno-sociološki najzanimljivije.

Uglavnom je indiskutabilno da se mnoge ruralno-urbane razlike smanjuju, kao i to da su mladi ljudi glavni nositelji modernizacije seoskog života. To se, kako pokazuje naša analiza, primjećuje i na "tamnoj strani" modernizacijskog procesa: iako je seoska maloljetnička delinkvencija manje učestala, razlike prema gradskoj nisu drastične. Možemo pretpostaviti da to ne vrijedi samo za Medimurje, nego i za druga područja koja s jedne

17) U izvornom tekstu studije navedene su detaljnije informacije o socijalno-zaštitnim intervencijama.

strane nemaju "pravi veliki grad", a s druge, imaju veća i razvijenija sela (pa su u njima ukupne ruralno-urbane razlike manje).

Međutim, naši podaci istovremeno pokazuju da neke značajne razlike još uvijek postoje. U tekstu smo spomenuli da seoski maloljetni delinkventi češće dolaze iz obitelji koje su jače pogođene socijalno-patološkim pojavama, što smo skloni pripisati postojanju i drugih "brana kriminalizaciji" osim zdrave obitelji, brana kojih u gradu nema ili su slabije.

S druge strane, neke informacije nameću dojam da je u selima zastupljeniji "kriminal iz objesti" (nasuprot "kriminalu iz nužde"), što se znatnim dijelom može pripisati nedovoljnoj društvenoj brizi ili nepostojećim uvjetima za konstruktivno provođenje slobodnog vremena mladih u seoskim naseljima.

Iako naše nalaze nije moguće generalizirati do jednoznačnih i neproturječnih zaključaka, vjerujemo da oni potvrđuju važnost i zanimljivost ovakvih istraživanja ne samo za kriminologiju i društvenu praksu suzbijanja kriminaliteta, nego i za bolje upoznavanje ukupnih društvenih pojava u seoskim sredinama.

literatura i izvori podataka:

Bajer, M. i Kljaić, S. (1990), Kasniji životni put delinkventne djece. - Zagreb: RZ RK SSOH i Republički zavod za socijalni rad.

Bunjevac, B. i Zvonarević, M. (1981), Makro-ekologija kriminaliteta u SR Hrvatskoj. Zagreb: IDIS.

Hirjan, F. i Singer, M. (1991), Maloljetnici u krivičnom pravu. Zagreb: Globus.

Magdalenic, I. (1995), 'Romska komponenta' maloljetničke delinkvencije u Županiji medimurskoj. - Zagreb: *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada 1995*. (u tisku).

Magdalenic, I. (1994), Županija medimurska: osnovna socio-demografska obilježja. - Zagreb: *Sociologija sela*, god. 32, br. 1-2: 85-99.

Maloljetni počinitelji kaznenih djela, optuženja i osude 1993. - Zagreb: Državni zavod za statistiku (Dokumentacija 934).

Singer, M. i sur. (1980), Struktura i teritorijalna rasprostranjenost kriminaliteta maloljetnika u Zagrebu. - Zagreb: USIZ socijalne zaštite grada Zagreba - Zavod za socijalni rad i Sveučilišni računski centar.

Singer, M. (1994), Kriminologija. - Zagreb: Globus i dr.

Singer, M. i Mikšaj-Todorović, Lj. (1993), Delinkvencija mladih. Zagreb: Globus i dr.

Stanovništvo prema spolu i starosti 1991. (1994). - Zagreb: Državni zavod za statistiku (Dokumentacija 882).

Uzelac, S. (1980), Utjecaj ekološke strukture na modalitete kriminalnog ponašanja djece i omladine u Zagrebu (disertacija dostupna u biblioteci Fakulteta za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu).

Uzelac, S., Singer, M. i Magdalenic, I. (1995), Sociodemografske i fenomenološke karakteristike kriminaliteta maloljetnika na području Županije medimurske. - Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu i Visoka policijska škola MUP-a RH.

Zvonarević, M. (1989), Socijalna psihologija. - Zagreb: Školska knjiga.

Ivan Magdalenić

Rural and Urban Juvenile Delinquency in Medimurje

Summary

The article treats juvenile delinquency in Medimurje between 1984 and 1993. Data about village and town delinquents are compared, showing that rural juvenile delinquency is rarer, but more varied in kind. It is unplanned more often than urban delinquency, but accompanied with violence. Urban delinquents are usually younger and more often form part of larger groups. Many juvenile delinquents, especially in the village, are poorly educated, have a low socio-economic status, and more pathological family circumstances. Over 40 per cent of the delinquents (somewhat fewer in the village than in towns) had already been the object of protective measures, mostly of a general nature, not specific treatment for juvenile delinquents. Some data indicate the "modernization" of village juvenile delinquency, while others indicate that the rural environment still acts as a kind of barrier to juvenile crime. ●

La délinquance juvénile dans les villes et les villages de Medimurje

Résumé

L'article présente la délinquance juvénile en Medimurje de 1984 à 1993. Les données sur les délinquants de la ville et du village sont comparées. Les résultats montrent que, d'après les catégories des délits, la délinquance des mineurs des villages est plus rare, mais plus diversifiée. Plus souvent que dans les villes, la délinquance n'est pas préméditée, mais elle s'accompagne de violence. Les délinquants des villes sont plus jeunes, en moyenne, et ils agissent plus souvent en plus grands groupes. Une importante partie des délinquants mineurs, surtout des villages, est caractérisée par un retard en matière d'éducation, un statut socio-économique inférieur et une plus grande présence de manifestations pathologiques dans leurs familles. Plus de 40% des délinquants (un peu moins chez ceux des villages que chez ceux des villes) ont déjà été auparavant des sujets d'interventions sociales et de protection, dont la plupart était d'ordre général et non pas spécifique pour le traitement des délinquants. Certaines informations mentionnent la "modernisation" de la délinquance des mineurs dans les villages, tandis que d'autres montrent que le milieu rural agit encore et toujours, dans une certaine mesure, comme une protection contre la délinquance juvénile. ●